

ЛІЗИНГ ЯК ДЖЕРЕЛО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Визначено роль лізингу як основного джерела відтворення основних засобів. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення форм первинних документів для обліку лізингу, які забезпечать точність та достовірність розрахункових даних, відповідно до вимог чинного законодавства.

Постановка проблеми

Трансформація економічних відносин в Україні супроводжується значним погіршенням стану суб'єктів господарювання. Про це свідчать як результати роботи окремих підприємств, так і всього національного господарства. Прискорення темпів розвитку можливе на основі якісно нового рівня продуктивних сил, що потребує відновлення виробничого апарату, заміни фізично зношених і морально застарілих основних засобів, впровадження прогресивних технологій. Вирішення цих проблем визначає необхідність залучення значних фінансових ресурсів у розвиток виробництва. Проте, низькі результати господарювання не дозволяють підприємствам формувати власні джерела відтворення і стримують залучення позикового капіталу. У цих умовах ведеться активний пошук нових організаційно-економічних форм залучення капіталу для здійснення відтворювальних процесів, у результаті чого перелік потенційно можливих джерел фінансування поповнюється новими складовими. Серед них нетрадиційна для України форма залучення капіталу – лізинг.

У всьому світі лізинг використовується для швидкого та ефективного оснащення підприємств новою технікою та технологіями. Для України його актуальність обумовлена необхідністю кардинального збільшення інвестицій в основні засоби сільськогосподарських підприємств, оскільки рівень їх фізичного і морального зносу становить більше ніж 50 % [1].

Незважаючи на гостру потребу української економіки в розвитку лізингових відносин, у країні наразі немає комплексної програми їх розвитку, відчувається дефіцит знань з питань лізингу як на рівні державних службовців, так і серед безпосередніх учасників лізингових відносин. Ось чому теоретико-методологічні питання обліку лізингових операцій становлять значний науковий і практичний інтерес.

Метою дослідження є розробка різних методологічних підходів щодо обліку лізингових операцій як джерела відтворення основних засобів.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження є система лізингу як джерела відтворення основних засобів підприємства. Загальною основою дослідження є діалектичний метод і системний підхід до вивчення економічних і управлінських процесів в організації первинного обліку, методи індукції, дедукції, моделювання використано в розробці форм первинних документів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Значний внесок у розробку теоретичних основ і методологічних підходів до вирішення проблем обліку лізингових операцій зробили провідні вітчизняні вчені-економісти: Бадзим О.С., Древуш А.Р., Волкова М.В., Харченко С.А., Рудницька О.В., Чайковський Я., Мироненко В.П. та ін. Проте, глибокі структурні зміни в економічному механізмі держави вимагають постійного вдосконалення методології й методики обліку кредитної політики підприємства.

Результати досліджень

Поява лізингу в Україні обумовлена еволюцією економічних відносин учасників господарської діяльності та створенням передумов для адекватних кількісних і якісних змін продуктивних сил. Досвід зарубіжних країн підтверджує, що підприємствам України складно розвиватися без застосування лізингу як джерела відтворення основних засобів підприємства. У більшості розвинутих країн (Великобританії, Німеччині, США) на лізингові послуги припадає приблизно третина всієї маси інвестицій.

З економічного погляду, лізинг схожий з кредитом, що надається під основні засоби. В останньому випадку, кредитоодержувач за рахунок періодичних грошових внесків погашає борг, при цьому, комерційний банк, з метою забезпечення повернення кредиту, зберігає за собою право власності на об'єкт, що кредитується до повного погашення кредиту. Лізингоодержувач стає власником об'єкта лізингу лише після закінчення строку договору. Отже, у лізингу елементи оренди взаємозв'язані з елементами кредитних правовідносин, а грошовий та матеріальний потік злиті в єдиний взаємозв'язаний комплекс грошово-майнових відносин. Тому лізинг ще називають кредит-орендою. У процесі дослідження нами було визначено певні відмінності між лізингом та кредитом, які представлені в (табл. 1).

Таблиця 1. Відмінності між лізингом та кредитом

Кредит	Лізинг
<i>Напрямки використання грошових коштів</i>	
Грошові кошти направляються на будь-яку підприємницьку діяльність	Грошові кошти направляються на активізацію виробничої діяльності, в основному, на її розвиток та модернізацію
<i>Контроль за цільовим використанням</i>	
Існують труднощі контролю за цільовим використанням коштів через відсутність дійових інструментів контролю	Гарантований контроль за цільовим використанням коштів, так як в лізинг віддається конкретне обладнання
<i>Визначення гарантії повернення коштів</i>	
Вимагається 100 % гарантія повернення кредиту та відсотків за користування	Розмір гарантії зменшується на величину вартості обладнання, яке передане в лізинг, так як саме обладнання і є гарантією
<i>Відображення обладнання на балансі підприємства</i>	
Придбане обладнання відображається на балансі підприємства, на нього нараховується амортизація	Обладнання не відображається на балансі підприємства, амортизація не нараховується

Джерело: власні дослідження.

Отже, як бачимо з таблиці 1, лізинг є більш вигідним та дешевим способом отримання необхідного обладнання для підприємства, ніж кредит.

Об'єктом лізингу є будь-яке нерухоме і рухоме майно, яке може бути віднесене до основних фондів: машини, устаткування, транспортні засоби, обчислювальна та інша техніка, будинки, споруди, системи телекомунікацій тощо, не заборонене законодавством до вільного обігу на ринку.

Суб'єктами лізингу, як правило, є три особи:

1) постачальник або продавець предмету лізингу – підприємство, організація та інші суб'єкти господарювання, які здійснюють виробництво і реалізацію машин і обладнання;

2) лізингодавець – суб'єкт господарювання, який передає у користування об'єкти лізингу за договором лізингу; лізингодавцями можуть бути банківські або небанківські фінансові установи (лізингові компанії);

3) лізингоодержувач (користувач) – суб'єкт господарювання, який одержує в користування об'єкти лізингу у встановлених лізинговим договором межах; лізингоодержувач вступає у відносини з лізингодавцем щодо оренди об'єктів лізингу.

Сутність лізингу полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачеві майна, що є власністю лізингодавця, або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. За своєю економічною природою лізинг має двоїсту форму. З одного боку, лізинг відповідає сутності кредитних відносин і є кредитною операцією (має місце передача майна у користування на умовах строковості, повернення і платності); а з другого боку, оскільки кредитор і позичальник працюють не з грошовим капіталом, а з продуктивним, лізинг є подібним до однієї з форм інвестиційного фінансування.

Отже, лізинг є комерційною угодою, що заснована на оренді товарів тривалого користування виробничого призначення. Це – одна з форм інвестицій в основний капітал за посередництвом лізингової компанії (лізингодавця), який купує для товаровиробника (лізингоодержувача) майно і надає йому в оренду з метою виробничого використання. Таким чином, лізингодавець фактично кредитує лізингоодержувача: кредитором є лізингодавець, позичальником — лізингоодержувач.

Особливістю відносин власності при лізингові є те, що право власності на товар зберігається за лізингодавцем (кредитором), а лізингоодержувач отримує предмет лізингу лише в тимчасове користування. Після закінчення терміну лізингової угоди можливий викуп орендованого майна лізингоодержувачем за залишковою вартістю. Якщо цього не відбувається, сторони можуть продовжити лізинговий договір, або лізингоодержувач повертає майно власникові (лізингодавцю).

В українському законодавстві під фінансовим лізингом розуміється договір лізингу, за яким лізингоодержувач на своє замовлення отримує у платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на строк, не менший строку, за який амортизується 60 % вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладання договору. Цими межами визначається й сума відшкодування вартості лізингових платежів за період дії договору фінансового лізингу.

В Україні головною організацією, що здійснює регулювання ринку лізингових послуг, є Асоціація «Українське об'єднання лізингодавців» (УОЛ), створена в 2005 році як добровільний союз професійних учасників ринку лізингу. Головним завданням Асоціації є сприяння розвитку відкритого і рівнодоступного ринку оперативного і фінансового лізингу в Україні шляхом координації діяльності підприємств, що об'єдналися для захисту спільних інтересів. Водночас, проголошено, що об'єднання не слугує досягненню будь-яких угод між її членами щодо розподілу лізингового ринку.

Так, Асоціація «Українське об'єднання лізингодавців» та Держфінпослуг підвели підсумки діяльності ринку лізингу за II квартал 2011 року. Статистичні дані свідчать, що галузь продовжує демонструвати стабільне зростання – у порівнянні з кінцем аналогічного періоду минулого року зростання ринку складає 12 %, або 3,5 млрд грн.

У вартісному вираженні обсяг укладених договорів за II квартал 2011 р. збільшився у порівнянні з минулим роком, на 280 % і склав 2,768 млрд грн, а вартість діючих договорів фінансового лізингу збільшилася на 2,7 млрд грн у порівнянні з першим кварталом 2011 р., і становить 31,9 млрд грн. Наразі це найвищий показник за всю історію ринку.

Серед договорів фінансового лізингу, як і раніше, переважають угоди в галузі транспорту (57,2 %), сільського господарства, будівництва та у сфері послуг. Відповідно, найбільшим попитом серед предметів лізингу користується транспорт (50,1 %), а також сільськогосподарська техніка, питома вага якої у вартісному розподілі договорів фінансового лізингу зросла на 2,6 % порівняно з аналогічним періодом минулого року.

У звітному періоді продовжується скорочення строку лізингових угод. Так, спостерігається збільшення на 2,51 % питомої ваги короткострокових (до 2 років) договорів та зменшення на 1,76 % питомої ваги довгострокових договорів (більше 10 років).

Свідченням зростання ринку є і те, що лізингові компанії почали залучати більше позичкових коштів для роботи, які стали основними джерелами фінансування лізингових операцій у поточному періоді (85,2 %), при цьому, їх питома вага збільшилася більше ніж на 52 % у порівнянні з минулим роком, відповідно, питома вага власних коштів лізингових компаній, у порівнянні з минулим роком, зменшилася більш ніж на 52 % і становить 14,61 %.

Не останню роль у зростанні ринку відіграло те, що політика оподаткування лізингових операцій у країні стала більш сприятливою з прийняттям Податкового Кодексу. Асоціація «Українське об'єднання лізингодавців», яка брала активну участь у його розробці, відзначає вагомі позитивні зрушення у сфері фінансового та оперативного лізингу як для лізингодавці, так і для лізингоотримувачів. Отже, є всі підстави для подальших оптимістичних прогнозів для розвитку лізингової галузі [8].

Процес здійснення угоди фінансового лізингу представлено на рисунку 1.

Рис. 1. Процес здійснення угоди фінансового лізингу

Джерело: власні дослідження.

Правильна організація й документування операцій підготовчого етапу фінансового лізингу створює основу для подальшої реалізації лізингового проекту. Документи, що оформлюються на першому етапі, формують підґрунтя для чіткого юридичного обґрунтування певної лізингової операції. Усі зроблені

висновки першого етапу мають знайти своє відображення в документах на другому етапі – юридичному оформленні лізингового процесу.

На даному етапі мають бути оформлені такі документи:

1. Договір лізингу.
2. Договір купівлі-продажу майна, що передається у лізинг.
3. Акт приймання-передачі предмета лізингу.
4. Кредитний договір між лізинговою компанією й банком про надання кредиту.
5. Договір про технічне обслуговування переданого в лізинг майна.
6. Договір про страхування предмета лізингу.

Як бачимо, на другому етапі формується юридична основа існування лізингової угоди, її правове регулювання. Від чіткого визначення й закріплення умов реалізації лізингового процесу буде залежати не лише ефективність її проведення для суб'єктів лізингу, але і відображення її на рахунках бухгалтерського обліку й звітності.

На нашу думку, головним документом виступає лізинговий договір. Він регламентує процес здійснення лізингу, а від визначеності його окремих положень залежить організація всієї облікової системи даного господарського процесу. Тому, вважаємо за доцільне дослідити законодавчі та практичні проблеми правового регулювання істотних умов договору лізингу, від погодження яких залежить його визнання.

Третій етап лізингового процесу – період використання предмета лізингу характеризується тим, що лізингоодержувач несе відповідальність за збереження лізингового майна, виконує роботи щодо підтримки його у робочому стані, проводить виплати лізингових платежів, веде бухгалтерський облік наявності та руху предмета лізингу.

Одним з елементів методу бухгалтерського обліку є документування лізингових операцій. Рациональна і правильна організація первинного обліку, яка повинна забезпечити повну реєстрацію всіх господарських фактів (і, зокрема, використання предмета лізингу) та гарантувати юридичну доказовість достовірності відображених даних, є основною передумовою ефективного управління підприємством [3].

Бухгалтерський облік, який безперервно відображає усі господарські операції щодо використання предмета лізингу, перетворюється на організовану систему накопичення, обробки, зберігання, передачі та використання облікової інформації в управлінні. Обов'язковою передумовою при цьому є складання відповідного документа на кожну лізингову операцію, незалежно від її змісту та обсягу [5].

Усі лізингові операції, що проводяться на підприємстві, повинні бути оформлені первинними документами. Оскільки, відповідно до чинного законодавства, предмет фінансового лізингу обов'язково повинен належати до

об'єктів основних засобів і має обліковуватися на балансі лізингоодержувача, то документальний облік указанного предмета буде здійснюватися на рахунках бухгалтерського обліку лізингоодержувача за правилами, які встановлені для обліку основних засобів.

Для відображення в обліку наявності й руху предметів лізингу необхідно використовувати документи, які будуть максимально враховувати особливості обліку вказаних об'єктів та забезпечувати інформацією усі ланки управління лізинговою діяльністю.

Методичними рекомендаціями щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів, затверджених чинним законодавством України, для сільськогосподарських підприємств встановлено відповідні форми первинних документів щодо обліку основних засобів (табл. 2) [7].

Таблиця 2. Первинні документи щодо обліку основних засобів

Форма	Первинний документ	Призначення
ОЗСГ – 1	Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів	Оформлення зарахування до складу основних засобів окремих об'єктів та обліку введення їх в експлуатацію; переміщення із одного структурного підрозділу в інший; передачі основних засобів зі складу (із запасу) в експлуатацію за винятком тих випадків, коли введення об'єктів в дію повинно оформлятися в особливому порядку у відповідності до існуючого законодавства; виключення зі складу основних засобів при передачі іншому підприємству (організації) за плату, без оплати та за договорами оренди.
ОЗСГ – 2	Акт приймання-здачі відремонтованих і реконструйованих (модернізованих) об'єктів	Оформлення приймання-здачі основних засобів із ремонту, реконструкції та модернізації, виконаних власними силами або сторонніми організаціями (підрядниками).
ОЗСГ – 3	Акт на списання основних засобів	Оформлення витрат на вибуття основних засобів (крім автотранспортних засобів) при повному або частковому їх списанні (ліквідації).
ОЗСГ – 4	Акт на списання автотранспортних засобів	Оформлення списання автомобіля вантажного чи легкового, причепа чи напівпричепа при їх ліквідації. Рішення про списання автотранспортних об'єктів основних засобів приймає комісія, яку призначає керівник сільськогосподарського підприємства.

Джерело: адаптовано [7].

Затверджені типові форми первинної документації з обліку основних засобів щодо відображення предметів лізингу у практичній діяльності не виправдовують себе, тому слід переглянути доцільність ведення окремих із них узагалі.

Із введенням у дію П(С)БО 7 "Основні засоби" та 14 "Оренда", необхідно ввести додаткові показники до реєстрів аналітичного обліку основних засобів (предметів лізингу). Такими додатковими показниками можуть бути: строк корисного використання (експлуатації) об'єкта; ліквідаційна вартість; справедлива вартість (у необхідних випадках); сума дооцінки або уцінки об'єктів; метод нарахування амортизації. Такі показники доцільно ввести до акта приймання-передачі основних засобів. Зміну відповідних показників (наприклад, строку корисного використання) слід відобразити у інвентаризаційних описах, де вказуються попереднє й нове значення показника. До того ж, кожний первинний документ щодо обліку основних засобів, який відображає наявність і рух предметів лізингу, має містити додаткову інформацію про номер і дату лізингового договору. Це дасть можливість оперативно знайти інформацію про лізингодавця, строк лізингу, сплачені лізингові платежі тощо, не завантажуючи первинні документи зайвою інформацією.

Таким чином, документування операцій виробничого використання предметів лізингу потребує вдосконалення на рівні уточнення й доповнення реквізитів первинних документів за обліком основних засобів узагалі.

Також, на даному етапі лізингового процесу, лізингоодержувач проводить сплату лізингових платежів на користь лізингодавця. Як зазначалося вище, розмір і графік сплати лізингових платежів уточнюється сторонами-учасниками на етапі підписання лізингового договору. Тому, лізингоодержувач може сплачувати лізингові платежі відповідно до затвердженого графіка, згідно з договором.

Гнезділова О.М. стверджує, що уся сума лізингових платежів надходить лізингоодержувачеві та компенсує йому такі витрати [5]:

- витрати на виробництво або придбання майна, переданого в лізинг;
- при міжнародних угодах – збитки, пов'язані з подоланням митних, податкових і валютних перешкод;
- створення внутрішнього страхового фонду лізингодавця на випадок непередбачених ситуацій;
- вартість кредитних ресурсів, що використовуються для придбання лізингового майна;
- накладні витрати, пов'язані з транспортуванням майна;
- експлуатаційні витрати (монтаж, пуско-налагоджувальні роботи, ремонт);
- супутні послуги (навчання, інжинірингові послуги);
- витрати на страхування майна (якщо страхує лізингодавець);

- витрати на пошук лізиноодержувача, реклама, послуги посередників;
- втрати на покриття інфляції;
- втрати, пов'язані з вилученням коштів з обігу через відтермінування платежів.

У бухгалтерському обліку лізингових платежів відображається так (табл. 3).

Таблиця 3. Відображення у бухгалтерському обліку лізингових платежів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		дебет	кредит	
1	Відображено суми компенсації (погашення) вартості об'єкта фінансового лізингу	377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду»	209343,0
2	Відображено суми винагороди (відсотки) від здачі майна у фінансовий лізинг	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	732 «Відсотки одержані» 703 «Дохід від реалізації робіт послуг»	41868,60
3	Відображено суми компенсації витрат лізингодавця (якщо такі є) – відсотків за отриманий кредит, витрати на страхування, транспортування об'єкта лізингу тощо	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	733 «Інші доходи від фінансових операцій»	12350,00

Джерело: власні дослідження.

Лізинговий договір вважається припиненим після закінчення строку його дії. Після або до закінчення дії договору лізингоодержувач може стати власником предмета лізингу після сплати його вартості відповідно до умов договору купівлі-продажу й законодавства України. Якщо лізингоодержувач не реалізує своє право стати власником предмета лізингу та продовжує строк його використання, він повинен повернути предмет лізингу лізингодавцеві на умовах, що зазначені у лізинговому договорі.

Вказане свідчить про специфіку фінансового лізингу, що полягає в його двоїстій природі: з одного боку, він зберігає риси кредиту (терміновість, платність, строковість), а з іншого – є своєрідною формою інвестування капіталу, оскільки предмет позички виступає у формі матеріального майна.

Таким чином, процес юридичного і документального оформлення, обґрунтування доцільності застосування певних форм документів, уточнення їх суттєвих сторін і реквізитів, вдосконалення і доповнення окремих складових

первинної документації має визначальне значення в бухгалтерському обліку лізингових операцій, тому що:

- завжди виступає основою здійснення лізингового процесу, визначає його юридичну силу і дієвість;

- є тією ланкою, що має забезпечувати адміністрацію підприємства оперативною інформацією для своєчасного прийняття ефективних управлінських рішень;

- складає фундамент подальшого аналітичного та синтетичного обліку лізингових операцій.

Волкова М.В. стверджує, що удосконалення облікового процесу лізингу можливе при затвердженні методичних рекомендацій з обліку лізингу на підприємствах, оскільки вони дозволять:

- а) створити адекватні економічні умови облікового процесу лізингу на підприємствах України;

- б) мати оперативний доступ до інформації про окремі об'єкти основних засобів придбаних за рахунок лізингу;

- в) простежувати рух основних засобів отриманих на правах лізингу;

- г) аналізувати та проводити аудит лізингових операцій [4].

Отже, лізинг є засобом пришвидшення оновлення основного капіталу та стимулювання розвитку національної економіки в цілому. Водночас, існування суперечностей у законах, які регулюють цей вид діяльності, недосконалість системи обліку лізингових операцій вимагають проведення ґрунтовних досліджень у даній сфері.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Лізинг є альтернативним методом фінансування витрат на оновлення матеріальної бази і модифікацію виробництва. З економічного погляду, лізинг схожий з кредитом, що надається під основні засоби, маючи водночас значні переваги проти банківського кредитування, проте, у зв'язку із відсутністю у виробників достатньої інформації, він не є поширеним. Тому, подальші дослідження необхідно спрямовувати на заохочування лізингової діяльності шляхом створення необхідної організаційної інфраструктури, тобто впроваджуючи засоби популяризації лізингу.

Література

1. Бадзим О.С. Удосконалення функціонування ринку лізингових послуг / О.С. Бадзим, А.Р. Древуш // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №9 (111). – С. 182–190.

2. Банківські операції: підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна [та ін.]; за ред. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2000. – 384 с.

3. Бутинець Т.А. Документування господарських операцій: теорія, методологія, комп'ютеризація / Т.А. Бутинець – Житомир: ЖІТІ, 1999. – 412 с.
 4. Волкова М.В. Удосконалення обліку лізингових операцій на підприємствах України [Електронний ресурс] / М.В. Волкова, О.В Купченко. – Режим доступу: www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67475.doc.htm
 5. Гнезділова О.М. Удосконалення обліку лізингових платежів [Електронний ресурс] / О.М. Гнезділова. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/Sprep/2010_1/Gnezdilova.pdf
 6. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку: підручник / М.В Кужельний, В.Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2001. – 334 с.
 7. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів [Електронний ресурс]: наказ Мінагрополітики України від 27 вересня 2007 р., № 701. – Режим доступу: <http://www.zakony.com.ua/>
 8. Офіційний веб-сайт «Українського об'єднання лізингодавців» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.leasing.org.ua/ua/events_of_association/?pid=3865
 9. Про фінансовий лізинг [Електронний ресурс]: закон України від 16.12.1997, № 723/97-ВР. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=723%2F97-%E2%F0>.
 10. Харченко С.А. Методичні основи розрахунків із лізингових платежів / С.А. Харченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №4(94). – С. 188–197.
 11. Экономика предприятия: учебник для вузов / под ред. В.Я. Горфинкеля, В.А. Швандара. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 718 с.
-
-